

İrfanımızı Yeniden Fethetmek İçin Cemil Meriç

Bulutları Delen Kartal, Mustafa Armağan, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, 320 s.,
ISBN 9786051143675

Sümeyye M. Doğan¹

Yazılarının muhtevasını hissi tercihlerinden çok, toplumsal taleplere göre belirleyen, hakikati arayanları, aldananları, gaflet içinde olanları bizzat dostluğuna çağırın Hüseyin Cemil Meriç.

Meriç'i tanımak ve tanıtmak adına, onunla yapılmış röportajların derlemesinden oluşan *Bulutları Delen Kartal* kitabı, onu tanımak için çok iyi bir hizmet ve başlangıç. Bu kitap, bugüne kadar 50 kitaba imza atan ve Osmanlı İmparatorluğu başta olmak üzere, yazdığı tarihsel

kitaplarla tanınan yazar ve gazeteci Mustafa Armağan ile özellikle edebiyat sosyolojisi ve Yeni Türk Edebiyatı alanında çalışmalarını sürdüren Sezai Coşkun'un ortak çalışması. Bunun dışında Armağan'ın Cemil Meriç'i tanıtmak adına *Düşüncenin Gökkuşuğu* ve *Cemil Meriç'in Dünyası* isimli başka kitapları da var. Ketebe Yayınları yöneticisi ve *Derin Tarih* dergisi genel yayın yönetmeni olan Armağan, halen Akit TV'de haftalık tarih sohbetlerine de devam ediyor.

Kitapta bulunan toplam 33 röportaj, Meriç'in 1964 yılındaki bilinen ilk röportajından, 1987 yılı son röportajına kadar kronolojik sırayla eklenmiş. Bu sayede onun düşünce ve fikirlerinin gelişim seyrini takip edebiliyorsunuz.

(İsteyenler Meriç'in kısa biyografisine: "Türk Gençliğinin İlk Kaynağı: Cemil Meriç" başlığıyla ulaşabilir.)

Medeniyet Bir Bütündür, Araya Kimse Giremez

Meriç'in alamet-i farikası belki de "bütün düşüncelere açık" olmasıdır ama bir ayağını kendi özünde sınımsız sabit tutup diğer ayağıyla ülke düşüncelerini tanımaya çalışarak... Ona göre Türkiye'nin kendine özgü çetrefilli meseleleri basit yoldan bir ideolojiye sığınmayla

¹ sumeyyedgn@gmail.com

(Bu yazı Young Academia, Server Genç Hanımlar Derneği ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzcilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde "Modern Dünya ve Yeni Riskler Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

çözülemezdi. Batıyı dost sananların bir bir çaptan düşüşünü eleştirdiği gibi, İslami değerlerimize ve kendi özümüze sahip çıkmadaki tembelliğimizi de eleştiriyor. Meriç'e göre "Eğer İslam dünyası kendi değerlerine (taassupla) sadık kalsaydı, Şarkla Garp arasında mesut bir terkip imkânı bulunabilirdi."

Meriç'in anlattığı olaylar ve verdiği bilgilerle çok iyi tanıdığı kapı komşusunu anlatıyormuşçasına dinliyorsunuz. İbn Haldun, Antik Yunan, İhvan-ı Safâ, Namık Kemal, Osmanlı, Ziya Gökalp, Hind Edebiyatı, Mehmet Akif, II. Mahmut, Avrupa ile İlişkiler, Marksizm, Sosyalizm, Doğu, Batı, Muallim Naci, Bediüzzaman Said Nursi; Aydınların kavgası, davası, etkiledikleri, etkilendikleri, haklarında söylenenler, eski zaman gündemleri... Okudukça bilmediğimiz şeyleri öğrenmenin hazzı ve olayların iç yüzünü öğrenmenin daha iyi fark etmenin verdiği acıyla birlikte, yer yer beklenmedik bakış açılarıyla da şaşırtabiliyor.

"Tarihin en büyük medeniyetini yaratmış bir kavmin şuurlu, kaynaşmış fertleri mi? İşte bütün mesele bu!"

Röportajların özünde Doğu-Batı ilişkisine ve dönemin ülke sorunlarına dair sorular yer alıyor. Doğu'nun irfanına, Batı'nın kültürüne hâkim olan Meriç'in şiddetle karşı çıktığı bir ayrım var: Sağ(cı) Sol(cu)... Bu durum onun zamanında daha keskin sınırlarla belirlenmiş olsa da bu bölünmüşlüğe karşı çıkan ve bunun ortadan kalkması için ortak şuur ve kaynaşma için ömrünü adayan bir başka örnek (belki) halen yok. Ve Meriç'e göre Avrupa'nın bizden istedikleriyle değil ancak kendi vasıflarımızla sanayileşebileceğimizdir: Türklük, İslam ve Asyalı olmak ile... Tarihinden, dilinden utanma halinden kurtulup ağaç gibi köküyle yaşayarak. Tarih inşa etmek ancak belli bir mirasa uymayı ve tarihin vereceği malzemeleri kullanmayı gerektirir, bu yüzden gövdemiz maziden koparsa istikbale bağlanamayız. Ona göre bütün mesele: Tarihin en büyük medeniyetini yaratmış bir kavmin şuurlu ve kaynaşmış fertleri olmak.

Mazisini cansiperane bir gayretle koruyan Meriç'e göre bizi maziye bağlayan tek köprü dilimizdir. Öncelikli olarak ecdadımızın tefekkür hazinesinin yeni nesillerin tecessüsüne açılmasını istiyordu. Mesela 18. yüzyıl sonlarından itibaren tutulduğumuz tercüme silsilesinde çoğu yazarlarımızın eser ayrımı gözetmediği konusu o zamanlarda da pek de tartışmaya açık değildi. Ve bu hiçbir tenkit süzgecinden geçmeden kültürümüze yönelik tahribatların artmasına sebep olan Batılılaşma sürecini cesurca ele alan, bu manevi taarruzu

eleştiren yine Meriç'ti. Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçerken, bu doğum ve ölüm sancısını iliklerine kadar yaşayan biri olarak ona göre sadece toprak değil, kaybettiğimiz, ruhumuzu ve değişen dilimizle birlikte hafızamızı da kaybettik.

Acil Durum: Celâdet² Sahibi Olmak

Bu özel röportajlar, Meriç'i tanımak isteyen veya Meriç'e, geçmişe dair hafızasını tazelemek isteyenler için Meriç külliyyatının özü gibi... Konuşmalarında övdüğü ve eleştirdiği isimleri görece, okuduğu ve tavsiye ettiği kitaplarla neyi, kimleri okumalı, entelektüel birikim nasıl olmalı sorularına Meriçvari cevaplar alacaksınız. Meriç'in bizden beklediklerinin en acil olanı, çağımızda insanlar üzerindeki etkin gücünü saldırganlığına ve hayâsızlığına borçlu olanların giderek artmasına karşılık, özünü bilmek ve celadet sahibi olmak geliyor bana. Ayrıca kitabın sonunda yer alan Ümit Meriç röportajında onu kızından okumak da güzel bir bitiş olmuş.

Nesrin Zirvesinden

Meriç'e neden şiir yazmadığına dair soru sorulduğunda, Necip Fazıl ve Nazım Hikmetlere kıyasla ancak ikinci olabileceğini ama nesirde rakibi olmadığı cevabını veriyor. Nesrin zirvesinden birkaç alıntı:

“Önce homo sapiens, yani düşünen insan... Düşünen insanın ilk vasfı homo moralis, ahlaki değerleri olan insan olmaktır. Homo faber (alet yapan insan), insanın en az insan olan türü. Bir insan cemiyeti değil, bir toz yığını haline geldik. Birbirini tahripten başka kaygısı olmayan bu şuursuz yığının belli değerler etrafında toplanması, hayatiyetinin biricik şartıdır. Bu değerler sun'i olarak imal edilemez. Tarihten alınır. Dilimizi kaybettik. Hürmet edilecek tek makam, tek kişi, tek mukaddes bırakmadık. Sanayileşmeden önce insanlaşmak zorundayız; insanlaşmak, yani birbirimizi sevmek. Düşünce hiçbir milletin inhisarında³ değildir.”⁴

“Liberalizm ve konservasyon⁵. Biz ne liberalizmin aşırı çılgınlıklarına kapılmalıydık ne konservatizmin (muhafazakarlığın) hayatı dumura uğratan uyusukluğuna. İslam için en büyük fazilet itidaldir.”⁶

² Kahramanlık, medeni cesaret.

³ 1. Tekel. 2.(Bir şeye) tek başına sahip olma.

⁴ Mustafa Armağan, *Bulutları Delen Kartal*, Timaş Yay., İstanbul 2011, s.28.

⁵ Muhafaza etme.

⁶ Mustafa Armağan, *a.g.e.*, s. 37.

“Namuslu aydın, bu hafızasız nesilleri uyandırmak zorundadır. Sanatın vazifesi böyle bir mucize yaratmak. Yolunu şaşırın sözde aydınları kızmadan, sabırsızlanmadan irşada çalışmak. Sanat da din gibi ayırmaz, birleştirir.”⁷

Kitap boyunca geçmişe demirlenince bu vesileyle ipin ucunu kaçırmayıp tarih, irfan ve kültürümüz arasındaki mesafeyi azaltmaya iştahınızın açılması büyük olası ve bu belki de Meriç’in en çok istediği şey. “İrfanımızı maziye bağlayan köprüler berhava olduktan sonra direnmenin mümkün olmayacağını” söyleyen Meriç’i okudukça, kişisel gelişiminiz ne kadar yüksek olursa olsun kendi tarihini ve kültürünü bilmeden toplum içinde etkili bir konumun mümkün olmayacağını da anlıyorsunuz. Bunun için de birçok kaynaktan beslenmek mümkün ama kitaplığında 11.000 kitabı bulunan, (çoğumuzun) ömrümüzün yetemeyeceği kadar okumuş, geçemeyeceğimiz acılardan geçmiş birikimleri ve görüp geçirdikleriyle Meriç, Türk gençliğinin ilk kaynağı (olmalı).

⁷ Mustafa Armağan, *a.g.e.*, s. 38.